

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025 vp)

Esityksestä yleisesti

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaisesti hallitus uudistaa lastensuojelulainsäädännön. Uudistus toteutetaan kahdessa vaiheessa ja käsillä oleva hallituksen esitys on uudistuksen ensimmäinen vaihe.

Esitykseen sisältyy ehdotus uudeksi laiksi Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Lailla kumottaisiin nykyinen laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä. Valtion lastensuojelulaitokselle säädettäisiin velvoite tuottaa ehdotettua uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua. Lisäksi laitos vastaisi jatkossakin vankilan perheosastopalvelun tuottamisesta.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä turvata viimesijaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen nykyistä paremmin. Esitykseen sisältyvien perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusten tarkoituksena onkin ennen muuta suojella lasta. Lapsen oikeus saada suojelua on vahva perus- ja ihmisoikeus. Esityksellä turvattaisiin lastensuojelun toimijoille tosiasialliset mahdollisuudet hoitaa tätä suojelutehtävää.

Esitys toteuttaa hallitusohjelmaa, jonka mukaan lastensuojelulainsäädännön uudistamisessa varmistetaan sijaishuollossa olevan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Esitykseen kytkeytyy myös hallitusohjelman kirjaus siitä, että yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa koordinoidaan lastensuojelulakiin tarvittavat, lapsia turvaavat lainsäädäntömuutokset, joilla alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierre saadaan katkaistua. Uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun tavoitteena onkin katkaista alaikäisten, myös alle rikosvastuuiän olevien, lasten rikoskierteet nykyistä vaikuttavammalla palvelulla. Jo olemassa olevaan erityiseen huolenpitoon tehtäisiin myös muutoksia, joista keskeisin liittyy jakson keston pidentämiseen.

Esityksellä pyritään myös selkiyttämään lapsen huoltoa toteuttavaan kasvatukseen kuuluvien rajojen asettamista ja kasvatuksellisten rajojen suhdetta vain sijaishuollossa toteutettaviin rajoituksiin. Tämä raja on käytännön työssä osoittautunut hankalaksi. Etenkin lapselle vahingollisten aineiden ja esineiden poisottaminen on lapsen arkisissa ohjaustilanteissa koettu epäselvänä. Myös puhelimen sekä muiden älylaitteiden, poisottoon liittyvät kysymykset ovat nousseet esiin sekä perhe- että laitoshoidossa. Ongelmat kulminoituvat pitkälti kysymykseen siitä, voiko lapsen fyysiseen koskemattomuuteen puuttua kasvatuksellisenä keinona ja, jos niin missä määrin. Kasvatuksellisten keinojen koettu vähäisyys etenkin perhehoidossa voi johtaa lapsen sijaishuoltopaikan muuttamiseen lastensuojelulaitokseen, vaikka tämä ei olisi muuten lapsen edun mukaista. Toisaalta laitoshoidossakaan ei ole lapsen edun mukaista tehdä jatkuvasti rajoituspäätöksiä asioista, jotka koetaan tavanomaiseksi kasvatukseksi.

Hallitusohjelman mukaisesti viranomaiset myös velvoitettaisiin jatkossa aktiiviseen yhteistyöhön luvatta sijaishuoltopaikastaan poistuneen lapsen palauttamiseksi. Tämän tavoitteen

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

toteuttamiseksi esitys sisältää uusia toimivaltuuksia lastensuojelun toimijoille sekä ehdotukset niin sanotun hätäpaikannuskynnyksen madaltamisesta.

Esitykseen sisältyvät niin ikään ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian osaamisen yhteensovittavien lastensuojelun palveluysiköiden toteuttamiseen.

Ehdotetut lait tulisivat voimaan 1.1.2026, mutta porrastetusti niin, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua sekä erityisen huolenpidon jaksoa koskevat säännökset tulisivat voimaan vasta 1.8.2026.

Alaikäisten rikosseuraamusjärjestelmästä ja sen suhteesta lastensuojeluun

Kun alle 18-vuotiasta epäillään rikoksesta, hän käyttää päihteitä tai hänen käytöksensä aiheuttaa erityistä huolta, lapsi voidaan ohjata varhaisessa vaiheessa moniammatilliseen ankkuritoimintaan. Ankkuritiimissä työskentelevät lakisääteisiä tehtäviään hoitaen poliisin, sosiaalitoimen, terveydenhoidon ja nuorisotoimen edustajat. Ankkuritoiminnassa perheen tilanne selvitetään kokonaisvaltaisesti, ja lapsi voi olla ankkuritoiminnan aikanakin sijoitettuna lastensuojelun sijaishuoltopaikkaan. Toiminnan tavoitteena on rikosten ennaltaehkäisy ja lapsen hyvinvoinnin edistäminen moniammatillisessa yhteistyössä.

Ankkuritoiminta on tutkitusti toimiva interventio, mutta se ei ole kaikkien osalta riittävä. Osa alaikäisistä myös jää tavoittamatta ja ankkuritoiminnasta pudonneille ei ole ollut tarjolla riittäviä palveluja. Näissä tapauksissa lapsi saattaa uusia rikoksia, tehdä entistä vakavampia rikoksia, käyttää entistä enemmän päihteitä tai riski tulla rekrytoiduksi katujengiin kasvaa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos koordinoi paraikaa sosiaali- ja terveysministeriön terveyden edistämisen määrärahalla Turvalliset kadut -hankekokonaisuutta, jonka tavoitteena on ehkäistä nuorten katuväkivaltaa ja lisätä turvallisuutta primääri-, sekundääri- ja tertiääriprevention tasoilla toimilla. Tavoitteena on mahdollistaa vaikuttavamman tuen saatavuutta ennen ongelmien kasautumista sekä ehkäistä pitkittyneesti vaikeassa tilanteessa olevien lasten ja nuorten pysyväisluonteisia ongelmia.

Valtioneuvosto teki 25.4.2024 periaatepäätöksen poikkihallinnollisesta toimenpideohjelmasta nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027.(OM 2024:13). Se sisältää toimia nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi, rikoskierteen katkaisemiseksi, rikosten selvittämiseksi, rikosvastuun toteuttamiseksi ja rangaistusten kiristämiseksi. Toimenpideohjelma sisältää sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle kuuluvia toimenpiteitä, joista osa sisältyy nyt käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen. Osa toteutetaan lastensuojelulainsäädännön uudistamisen toisessa vaiheessa. Sisäministeriö (SM) koordinoi paraikaa yhteistyö- ja koordinaatioryhmää (13.2.2025 - 30.6.2027, SM005:00/2025), jonka tehtävänä on tehostaa nuorisorikollisuuden ja katujengien ehkäisyä ja torjuntaa laaja-alaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Työryhmän tehtävänä on tuottaa valtakunnallista ja poikkihallinnollista ilmiötilannekuvaa, sekä koordinoida nuorisorikollisuuden ja katujengien vastaisia toimia eri toimijoiden kesken. Sosiaali- ja terveysministeriö ja sen hallinnonalan toimijoita on mukana tässä työssä.

Hallitusohjelman mukaisen nuorten huumekuolemien ehkäisyohjelman 2025–2027 keskeisenä tavoitteena on, että nuorille suunnattu päihde- ja riippuvuuspalvelujärjestelmä toimii hyvinvointialueilla sujuvasti ja nopeasti myös moniviranomaisyhteistyössä THL:n suositusten

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

mukaisesti ja nuorille tarkoitettujen päihde- ja riippuvuusongelmiin suunnattujen hoitomenetelmien käyttöönotto parantuu (mm. PALKOn suositukset ja sosiaali- ja terveysministeriön asetus 642/2023). Hankkeen tavoitteena on lisäksi muun muassa huumekuolemien ehkäisemiseksi tarvittavien terveydenhuollon päihde- ja riippuvuushoidon ja sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuuspalvelujen sekä niiden vaikuttavan yhteistyön vahvistuminen.

Rikosoikeudellinen vastuuikäraja on Suomessa 15 vuotta. Tätä nuorempia henkilöitä ei voida tuomita rangaistukseen. Koska alle 15-vuotiaat eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, käytetään heidän kohdallaan rikollisen teon -käsitettä puhuttaessa rikosoikeudellisesti rangaistavaksi säädetyistä teoista. Rikosprosessi käynnistyy yleensä silloin, kun rikoksesta epäilty on 15 vuotta tai vanhempi. Alle 15-vuotiaan tekemää rikollista tekoa voidaan kuitenkin eräissä tapauksissa selvittää esitutkinnassa. Esitutkinta voidaan suorittaa esimerkiksi sen selvittämiseksi, onko rikoksen osallisena ollut rikosoikeudellisessa vastuussa oleva 15 vuotta täyttänyt henkilö. Tarvittaessa esitutkinta voidaan toimittaa myös omaisuuden takaisin saamiseksi, vahingonkorvauksen toteuttamiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi ja lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen selvittämiseksi. Näistä säädetään esitutkintalain (805/2011; ETL) 3 luvun 5 §:ssä.

ETL 4 luvun 7 §:ssä säädetään lasten kohtelusta esitutkinnassa. Sen mukaan alle 18-vuotiaasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Edelleen säädetään, että alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Esitutkintaviranomaisen on myös tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Rikosprosessuaalisia vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, pidättäminen, matkustuskielto, vangitseminen ja tutkinta-aresti. Pakkokeinolain (806/2011; PKL) mukaan alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää (PKL 2:5.3), vangita (PKL 2:11.4) tai määrätä matkustuskieltoon (PKL 5:1.2). Alle 15-vuotiaana tehdyksi epäillyn esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä tarkoitetun rikollisen teon johdosta voidaan käyttää tiettyjä pakkokeinoja, kun kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevat edellytykset täyttyvät (PKL 11:1b). Käytettäviä pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, yhteydenpidon rajoittaminen (PKL 4 luku), vakuustakavarikko (PKL 6 luku), takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen (PKL 7 luku), etsintä (PKL 8 luku) kattaen sekä paikkaan kohdistuvan etsinnän, laite-etsinnän ja henkilöön kohdistuvan etsinnän, erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot (PKL 9 luku) ja salaiset pakkokeinot (PKL 10 luku).

Osana lastensuojelulainsäädännön toisen vaiheen uudistamista valmistellaan muutokset, joiden myötä lastensuojelulle säädettäisiin uusi velvoite vastata alle 15-vuotiaan rikoksesta epäillyn esitutkinnan turvaamisesta tilanteissa, joissa voimassa oleva PKL:n mukainen enimmäisaika, jonka poliisi voi pitää lasta kiinniotettuna, ei riitä ETL 3 luvun 5 §:ssä tarkoitetun asian selvittämiseen. Valmistelu tehdään tältä osin yhteistyössä oikeusministeriön (OM) ja SM:n kanssa.

Niin ikään lastensuojelulainsäädännön toisen vaiheen uudistuksen yhteydessä yhteistyössä OM:n kanssa valmistellaan tarvittavat tarkennukset säädöksiin liittyen mahdollisuuteen sijoittaa alaikäinen avolaitoskelpoinen vankeusvanki lastensuojelulaitokseen. Asia kytkeytyy tältä osin

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

OM:n valmisteluvastuulla olevaan vankeuslain toisen vaiheen valmisteluun. Alaikäisiä vankeusvankeja on voitu sijoittaa lastensuojelulaitoksiin, vaikka voimassa olevassa vankeuslaissa (767/2005) sen 8 luvun 9 §:ssä ei ole nimenomaista mainintaa asiasta. Myöskään lastensuojelulaissa asiasta ei nimenomaisesti säädetä. Voimassa oleva sääntely ei kuitenkaan estäkään vankeusvankien sijoituksia lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitokseen ei kuitenkaan voi sijoittaa suoraan vankeuslain nojalla vaan sijoitukset tulee tapahtua lastensuojelulain nojalla ja sen edellyttämällä tavalla. Koska lastensuojelulaissa ei erikseen tunnisteta vankeusvankien sijoittamista tai säädetä lain suhteesta vankeuslainsäädäntöön, lainsäädäntöä tulisi tarkentaa, jos alaikäisiä systemaattisemmin sijoitettaisiin jatkossa lastensuojelulaitokseen. Täsmentämistarpeet koskevat muun muassa kustannusten jakoa, sijaishuoltopaikalle asetettavia edellytyksiä, lapsiryhmän koolle ja henkilöstön osaamiselle asetettavia vaatimuksia sekä yhteistyötä rikosseuraamusviranomaisten kanssa. Lisäksi täsmennystarpeet päätöksenteon ja toimivallan osalta olisi arvioitava samoin kuin huostaanoton ja vapausrangaistuksen päättymisen erilaiset perusteet sekä suhde lastensuojelun jälkihuoltoon.

Alaikäisiä rikoksentekejiä (rikoksen 15–17-vuotiaana tehneitä nuoria) kohdellaan täysi-ikäisiä rikoksentekejiä lievemmin. Heille muun muassa määrätään rangaistus lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen (rikoslaki 39/1889; RL 6:8) ja vankeuden sijaan voidaan määrätä sakkoa, jos siihen on erityisen painavia syitä. Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu voi sisältää erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja tehtäviä sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015). Nuorisorangaistus on erityinen nuorille suunnattu rikosseuraamus, joka on mahdollinen ainoastaan, mikäli rikos tai osa rikoksista on tehty alle 18-vuotiaana (RL 6:10a). Paraikaa oikeusministeriössä on käynnissä nuorisorangaistuksen sääntelyn kehittämistyö ja tätä koskeva työryhmämietintö on myös STM:ssä lausuttavana.

Myös syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytykset ovat lievemmät alaikäisten rikoksentekejiä kohdalla (RL 6:12; laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997 1:7). Vankeuden käyttöä pyritään alaikäisten rikoksentekejiä kohdalla välttämään erityisesti alaikäisen kehitykselle vankeudesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusvelvoitteiden vuoksi. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (RL 6:9). Painavan syyn merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon myös alaikäisen rikoksentekeijän mahdollinen sijoitus lastensuojelulaitokseen. Säännöksen esitöissä on täsmennetty, että lastensuojelulaitossijoitus tulee ottaa huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä. Säännöksen tarkoituksena on ohjata seuraamusvalintaa järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja valvonnalla tehostetun ehdollisen vankeuden keinot voivat saada yhdessä aikaan vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden (HE 215/2014 vp, 89). Alaikäisen rikoskäyttäytyminen on peruste myös lastensuojelun toimenpiteille (LsL 40 luvun 1 §:n 1 mom. 2 kohta), joiden tavoitteena on turvata lapsen etua ja hyvinvointia. Lastensuojelu ja rikosseuraamusjärjestelmä ovat kuitenkin siltä osin toisistaan riippumattomia, etteivät lastensuojelutoimet ole koskaan rangaistusluonteinen seuraamus rikollisesta käyttäytymisestä. Rikosseuraamuksista vankeuden ja yhdyskuntaseuraamusten tavoitteina on lisätä tuomitun valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Seuraamuksen täytäntöönpanon aikana pyritään tukemaan tuomittua sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja parantamaan hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää (vankeuslaki 1 luvun 2 § ja laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1 luku 2 §).

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Erityisen huolenpidon jakso (lastensuojelulakiin ehdotetut 60 a– c §, 72 §)

Esityksessä ehdotetaan voimassa olevan erityisen huolenpidon sääntelyn muuttamista sen luonteen selkiyttämiseksi ja havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Lastensuojelun keinoista yli 12-vuotiaan lapsen sijoittaminen erityiseen huolenpitoon on tällä hetkellä kajoavin toimenpide muun muassa lapsen rikoskierteen katkaisemiseksi. Kyseistä palvelua koskeva sisällöllinen sääntely esitetään siirrettäväksi sijaishuoltoa koskevaan lukuun, jotta palvelun sisällöllinen luonne selkiytyisi suhteessa palvelun aikana toimeenpantaviin rajoituksiin ja erityisiin rajoituksiin, joista säädettäisiin jatkossa erikseen 11 luvun rajoituksia koskevassa luvussa sen 72 §:ssä. Perustuslakivaliokunta on aiemmin arvioinut erityisen huolenpidon sääntelyä (HE 225/2004 vp; PeVL 5/2006 vp) eikä todennut tuolloin sääntelyn olevan perustuslain nojalla ongelmallinen. Lapsi voitaisiin sijoittaa erityisen huolenpidon jaksolle, jos lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Tällainen käyttäytyminen voi tarkoittaa esimerkiksi vakavaa päihteidenkäyttöä ja rikollista toimintaa. Sijaishuoltopaikan valintaa tehtäessä toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan tulee arvioida, voidaanko lapsen tarpeisiin vastata paremmin erityisen huolenpidon jaksolla vai kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla. Erityisen huolenpidon kesto (30 + 60 vuorokautta) on todettu osan sijoitettavien lasten kohdalla riittämättömäksi tavoiteltujen muutosten aikaansaamiseksi. Jotta sijoitukselle asetettuja tavoitteita voitaisiin paremmin saavuttaa, erityisen huolenpidon jakson enimmäisaikaa pidennettäisiin nykyisestä maksimijasta (90 vrk) 180 vuorokauteen. Edellytyksenä jakson jatkamiselle olisivat jatkossakin erittäin painavat syyt.

Erityinen huolenpito on nykykäytännössä suljetuinta sijaishuoltoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta ja muita perusoikeuksia rajoitetaan lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Esityksen mukaan erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen liikkumista rajoitettaisiin erityisen huolenpidon jaksoa koskevalla päätöksellä jatkossakin niin, että lasta voitaisiin estää poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa. Lapselle voitaisiin myös tehdä suunnitelmallisia henkilökatsastuksia lapsen päihitteettömyyden varmistamiseksi. Tämä olisi uutta aikaisempaan sääntelyyn. Ehdotettujen 72 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten tulee olla välttämättömiä ja jakson aikana rajoituksia kohdistettaisiin lapseen vain siinä laajuudessa, mitä lapsen hoito ja huolenpito edellyttävät. Erityisten rajoitusten tarvetta arvioitaisiin lapsikohtaisesti sijoituspäätöstä tehtäessä. Erityistä huolenpitoa koskevien muutosten tavoitteena on parantaa esimerkiksi päihdekierteessä olevan lapsen tarpeisiin vastaamista ja jakson vaikuttavuutta.

Erityisen huolenpidon jaksosta (enintään 90 vuorokautta) sekä mahdollisesta jatkosta (enintään 90 vuorokautta) on annettava valituskelpoiset päätökset. Ehdotetun sääntelyn taustalla on vahvoja lapsen omaan sekä muiden henkeen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä perusteita, joiden takia lapsen perusoikeuksia on välttämätöntä rajoittaa.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu (lastensuojelulakiin ehdotetut 49 a–e § ja 71 §)

Esityksessä esitetään uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustamista. Palvelu kajoaisi perusoikeuksiin edellä kuvattua erityisen huolenpidon jaksoa tuntuvammin. Sitä toteutettaisiin lastensuojelun ympärivuorokautisena sijaishuoltona lastensuojelulaitoksessa, johon sijoitettujen lasten liikkumisvapautta ja yhteydenpitoa rajoitettaisiin kajoavammin ja pidempiaikaisemmin kuin muissa lastensuojelupalveluissa. Palveluun voitaisiin sijoittaa 12 vuotta täyttänyt lapsi, joka aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, jos palvelu arvioidaan välttämättömäksi alaikäisen suojelemiseksi omaa ja/tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä. Sijoituksen peruste ei rajautuisi

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

niinkään yksittäisten rikosnimikkeiden perusteella, vaan sen mukaan, kuinka yksittäisen teon taikka useamman rikollisen teon seuraus ilmenee lapsen oman tai muiden henkilöiden turvallisuuden vakavana vaarantumisena. Päihteidenkäyttö itsessään ei olisi sijoituksen perusteena palveluun, mutta lapsen tilanne kokonaisuudessaan voi osoittaa sijoitusperusteen täyttymisen **esimerkiksi** sillä, että lapsen toiminta vaarantaa vakavasti hänen omaa tai muiden turvallisuutta **esimerkiksi** lapsen yhteyksien kautta huumausaineisiin välittäviin tahoihin. Lapsi voi käyttää vakavaa väkivaltaa tai syyllistyä rikoksiin, jotka kietoutuvat päihteiden käyttöön ja käytön rahoittamiseen. Tärkeää on kuitenkin tunnistaa, että sijoitus palveluun tapahtuisi aina lastensuojelulaissa säädetyin perustein eikä se voisi olla rangaistus rikosseuraamusmerkityksessä. Alle 12-vuotias lapsi voitaisiin sijoittaa palveluun vain erityisistä syistä.

Palvelulle on tunnistettu olevan tarve, sillä nyt erityiseen huolenpitoon ehdotetuillakaan muutoksilla ei välttämättä pystytä riittävästi vastaamaan kaikkien sellaisten lasten tarpeisiin, jotka käyttävät vakavaa väkivaltaa tai tekevät muita rikollisia tekoja. Käytännössä nämä ovat tilanteita, joissa lapsi joko syyllistyy yhteen tai muutamaankin vakavaan väkivallan tekoon tai on niin syvästi vakavassa rikoskierteessä, ettei sitä pystytä erityisen huolenpidon palvelulla katkaisemaan. Käytännössä on tunnistettu, että tällaisissa tilanteissa väkivalta, rikokset ja päihteet nivoutuvat usein yhteen. Palvelu olisi viimesijainen keino puuttua lapsen tilanteeseen ja palvelun sisältö olisi vahvasti lasta kuntouttava. Laitokseen on mahdollista kulkeutua päihteitä, vaikka kulkeutumista voitaisiin rajoittaa 66 §:ssä tarkoitetulla henkilöntarkastuksella. Päihteettömyyden varmistamiseksi lapselle tehtäisiin suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia. Jos testitulokset ovat toistuvasti negatiivisia, tulisi lapsen kohdalla käyttää yksilöllistä harkintaa sen osalta, onko päihteettömyyden varmistamiseksi testien tekeminen lapselle enää välttämätöntä. Kuten 71 §:ssä todetaan, rajoituksia voitaisiin käyttää ainoastaan siinä määrin ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä sijoituksen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun kestäisi niin kauan, kuin perusteet kyseiseen palveluun sijoittamiselle olisivat olemassa. Valituskelpoiset päätökset sijoituksen ajalle tehtävistä rajoituksista tehtäisiin erikseen ja olisivat voimassa enintään vuoden. Palvelun luonteesta johtuen lapsen kuntoutumista ja sijoituksen edellytyksiä olisi seurattava tiiviisti, 4 kuukauden välein. Jos perusteita sijoitukselle ei enää olisi, sijoitus ja sen aikaiset rajoitukset tulisi lopettaa. Palvelun luonteesta johtuen hyvinvointialue ei voisi tuottaa palvelua ostopalveluna. Jos hyvinvointialue haluaa tuottaa palvelua, sen tulisi tuottaa sitä itse. Palvelun tuottamisvelvoite säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitokselle, joka ei myöskään voisi tuottaa palvelua ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta.

Sijaishuoltopaikasta luvatta poissaolevat lapset

Sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevat lapset (ns. hatkassa olevat lapset) ovat haavoittuvassa asemassa ja usein konkreettisessa vaarassa. Hatkassa ollessaan lapsi ei saa tarvitsemaansa ohjausta, kasvatusta, hoitoa ja valvontaa. Myös esim. opetukseen osallistuminen voi jäädä toteutumatta. Lapset ovat riskissä alistua hatkamatkojen aikana hyväksikäytölle ja rikoksille. He saattavat myös itse tehdä rikoksia esimerkiksi päihteiden käyttöä rahoittaakseen. Lapset kokevat hatkan aikana usein myös seksuaaliväkivaltaa.

Esitys sisältääkin uusia toimivaltuuksia lastensuojelun toimijoille sekä ehdotuksen niin sanotun hätäpaikannuskynnyksen madaltamisesta.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Hätäpaikannuksen osalta liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot olisi jatkossa saatava, jos lapsen sijoittaneen hyvinvointialueen perustellun käsityksen mukaan lapsen päihteiden käyttö, muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu niihin rinnastettava käyttäytyminen taikka riski joutua rikoksen kohteeksi uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Tällä hetkellä tiedot on mahdollista saada vain, jos lapsi hätäkeskuslaitoksen perustellun käsityksen mukaan on ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa.

Laissa säädettäisiin jatkossa lapsen kiinniotosta ja kiinniotetun lapsen kuljettamisesta sekä mahdollistettaisiin lapsesta kiinni pitäminen laitosalueella luvattoman poistumisen estämiseksi.

Laitosalueen ulkopuolella laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla olisi jatkossa lapsen kiinniottamiseksi oikeus pitää lapsesta kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään kulkuvälineeseen. Kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi lapselle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus ja häneltä voitaisiin ottaa pois aineet ja esineet, jotka muutoinkin lapselta olisi jatkossa otettava pois. Jotta lapsen turvallinen kuljettaminen takaisin laitokseen voitaisiin varmistaa, samat toimivaltuudet olisivat käytössä myös lapsen kuljettamisessa. Toimivaltuuksien yhteydessä sallittaisiin välttämätön voimankäyttö. Ehdotettu sääntely koskisi myös perhekodista luvatta poissa olevia lapsia, mutta toimivaltuudet olisivat vain sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla.

Voimakeinojen käyttö mahdollistettaisiin lailla myös yksityisen lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstölle. Jo tällä hetkellä lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstölle on annettu julkisen vallan käyttöön liittyviä tehtäviä. Tätä on perusteltu pitkälti lastensuojelun erityispiirteillä. Nyt yksityiselle toimijalle annettaisiin toimivaltuus voimankäyttöön, jota perustuslain esitöissä on pidetty esimerkkinä merkittävän julkisen vallan käytöstä. Toisaalta nykyistä 68 §:ssä säädettyä kiinnipitosääntelyä ei ole katsottu perustuslain 124 §:n säännöksen kannalta ongelmalliseksi. Ehdotettuun sääntelyyn liittyy riskejä, joita esityksessä on kuvattu. Sääntelyä kuitenkin pidetään välttämättöminä, jotta lapsi saataisiin mahdollisimman pian palautettua takaisin sijaishuoltopaikkaansa ja lapsen erityinen suojelu mahdollistuisi.

On selvää, että tilanteissa korostuu henkilökunnan ammattitaito ja osaaminen. Heidän on osattava ennakoida tilanteiden kehittymistä ja pystyä toimimaan niin, etteivät tilanteet eskaloitu ja että ne saadaan hoidettua tilanteissa mukana olevien turvallisuus huomioiden. Poliisilta tulee pyytää virka-apua, jos tilanteet ovat sellaisia, että tarvitaan poliisin toimivaltuuksia. Esityksessä esitetäänkin myös uutta säännöstä poliisin virka-avusta hatkatilanteissa. Jatkossa myös viranomaisen lukuun toimiva lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voisi pyytää poliisin virka-apua, mikä jouduttaisi osaltaan lapsen palautustilanteita. Voimakeinojen käyttö olisi aina viimesijaista ja lastensuojelulain 61 a §:n säännös rajoitusten käytön yleisistä edellytyksistä tulee aina täyttyä.

Esitetyn sääntelyn mukaan myös yksityisen laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus päästä yksityisasuntoon, jos lapsi henkilön perustellun käsityksen mukaan on asunnossa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa. Kynnys on asetettu korkealle, koska kysymys on kotirauhan piiriin kuuluvasta tilasta.

Valtion lastensuojelulaitos ja sen yhteydessä toimiva koulu, vankilan perheosastopalvelu

Esityksessä ehdotetaan annettavaksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Uusi laki selkiyttäisi viraston asemaa itsenäisenä virastona sekä selkiyttäisi

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

sen ohjausta ja valvontaa sekä päätöksentekoon liittyvää toimivaltaa etenkin suhteessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen. Uusi laki ja samassa yhteydessä tehtäväksi ehdotetut muutokset sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettuun lakiin selkiyttäisivät viraston asemaa lastensuojelun sijaishuollon palveluntuottajana. Esityksessä myös velvoitettaisiin Valtion lastensuojelulaitos tuottamaan uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua.

Virasto vastaisi edelleen vankilan perheosastopalvelun tuottamisesta ja tämä palvelu olisi mahdollista tuottaa ostopalveluna kuten tälläkin hetkellä. Laissa kuitenkin säädettäisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin siitä, miten ja millä edellytyksin palvelu voitaisiin jatkossa tuottaa ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta. Perheosaston palvelussa on kysymys julkisesta hallintotehtävästä ja sen hoitamisesta. Hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevat sosiaali- ja terveyspalvelut on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021; järjestämislaki) ylipäänsä katsottu olevan laajalti julkisia hallintotehtäviä, sillä niissä on kyse yksilön perusoikeuksien toteuttamisesta. Palvelussa ei arvioida olevan kysymys julkisen vallan käyttöön liittyvästä tehtävästä sillä päätökset palveluista tehdään viranomaisessa. Kysymys ei ole myöskään julkisen vallan käytöstä tosiasiallisena hallintotoimintana. Palvelussa ei ole kysymys järjestämislain 12 §:n 2 momentin tarkoittamasta yksilö- ja perhekohtaisesta sosiaalityöstä eikä säännöksen 3 momentissa tarkoitettusta palvelutarpeen arvioinnista, joita hyvinvointialueetkaan eivät saa hankkia yksityisiltä palveluntuottajilta. Vaikka perheosastopalvelua toteutetaan vankilaympäristössä, ei tehtävässä ole kysymys merkittävästä julkisen vallan käytöstä, jota ei lähtökohtaisesti voitaisi antaa kuin viranomaiselle. On myös huomioon otettava, että esimerkiksi lastensuojelun laitospalveluja tuotetaan laajasti yksityisten palveluntuottajien toimesta ja yksityisen toimijan tuottamassa palvelussa on mahdollista käyttää rajoitustoimivaltaa. Palvelutuotantoa ei siitä huolimatta ole katsottu merkittäväksi julkisen vallan käytöksi. Vankilan perheosaston osalta Rikosseuraamuslaitos (RISE) vastaa vankilan turvallisuudesta ja vankien rangaistuksen täytäntöönpanosta ja sen valvonnasta. Perheosastopalvelussa on kysymys lastensuojelupalvelusta, joka ei liity edellä mainittuihin tehtäviin eikä vankilan perheosaston henkilöstölle ole säädetty tähän liittyviä tehtäviä eikä toimivaltuuksia. Perustuslain 124 §:n mukaiset julkisen hallintotehtävän siirtoa koskevat edellytykset on otettu esityksessä huomioon sisällyttämällä sääntelyyn soveltuvin osin järjestämislain 3 luvun sääntelyä muun muassa yksityistä palveluntuottajaa koskevista vaatimuksista ja velvollisuuksista sekä rikosoikeudellisesta virkavastuusta, hallinnon yleislakien soveltamisesta ostopalvelutoimintaan sekä yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta ja valvonnasta. Valtion lastensuojelulaitos päättäisi julkisten hallintotehtävien antamisesta yksityisen palveluntuottajan hoidettavaksi lain nojalla ja tämä edellyttäisi Valtion lastensuojelulaitoksen tapauskohtaista harkintaa tehtävän siirron tarkoituksenmukaisuudesta sekä ehdotetun 9 §:n mukaisesti hankintapäätöksen perustelemista tältä kannalta. Palvelua ei ole mahdollista tuottaa edelleen alihankintana.